

Religion, opplysningstid og massebord

Hva vet vi om Hitler og Stalins massemyrderiene og deres forhold til religion og til opplysningstid? Og hva vet vi om omfanget av århundrene med heksebrenning?

Når det gjelder bøker om heksebrenning, som angivelig skulle ha bestått i millioner av ofre i løpet av mørke århundrer, så har jeg vist til seriøse forskere som har påvist at dette ikke kan ha vært tilfelle. Det dreier seg om førti til femti tusen for hele Europa over en trehundre års periode. (Brian P. Levack, *The Witch-Hunt in Early Modern Europe*, 2006) Ille nok, men ikke så ille som massemyrderiene i de århundrene som skulle vært opplysningens, forbrødringens og humanismens århundrer. Her kommer milliontallene for Hitler , Lenin, Stalin og Mao inn i bildet. (Rudolph J. Rummel, *Death by Government*, Transaction Publications 1994.)

Sammenheng mellom Hitler og opplysningstidens menneskesyn er bare indirekte, men kan ikke avfeies som "ironisk". Darwin regnes som en av de fremste talsmenn for vitenskapelig opplysning. Det er i denne forbindelse vanskelig å komme utenom hans verk: *The Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life* . Her forfektes det syn at naturen er rasistisk. Med naturlig utvelgelse vil de

svakeste komme til å slite med å overleve. Så vil naturen selv "velge" hvem som skal overleve når det blir lite mat. Dette fører til at de best tilpassede kom til å overleve og lage nytt avkom, mens de svakeste kommer til å dø. Det er ikke alt for vanskelig å se sammenhengen mellom enn slik syn og nazistenes inndeling av menneskene i *Übermensch* og *Untermensch* .

Hitler skal riktignok ikke ha lest Darwin. Men det hadde amerikaneren Madison Grant, eugeniker, advokat og amatørantropolog . I 1916 gav Grant ut boka *The Passing of The Great Race; or, The Racial Basis of European History*. Hitler leste Grant, skrev til ham og omtalte hans bok i rosende vendinger.

Når det gjelder Hitler forhold til religion, omtalte han katolisismen og kommunismen som *weltanschauungen*, og ønsket at også nasjonalsosialismen skulle bli en mer og mindre tilsvarende verdensanskuelse. Det dreier seg her om et konkurranseforhold, ikke om en tilslutning. Valgresultatene på 1930-tallet viste at de tyske katolikkene oppfattet dette, og bare et mindretall av disse stemte på Hitler. (Det finnes talende kart over fordelingen av lave stemmetall for Hitler og katolske regioner

.
Historikeren John S. Conway hevder at Hitler var fundamentalt i opposisjon til kristne kirker. Han omtales som antiklerikal, men anså kirken som et viktig konservativt element i samfunnet og innførte enkelte elementer av den katolsk kirkes hierarkiske organisasjon. Han kunne ellers uttrykke tro på en "arisk Jesus", men omtalte ellers kristendommen som absurd og grunnlagt på løgn. - Hitler skal ha uttalt at den eneste religion han respekterte var Islam

og den eneste profet han beundret var Muhammed. (Kevin Coogan, *The Mysterious Achmed Huber: Friend to Hitler, Allah and Ibn Ladin*)

Nok om Hitler. Når det gjelder Stalin og Mao, har jeg mindre greie på deres forhold til teologisk tradisjon. Men jeg vet at dette er blitt grundig studert av andre.